

مسائل جهان سوم

مطالعه سیاست در جهان در حال توسعه

گردآورندگان:

پیتر برنل

ویکی رندال

مترجمین:

دکتر احمد ساعی

عضو هیئت علمی دانشگاه تهران

دکتر سعید میر ترابی

عضو هیئت علمی دانشگاه خوارزمی

سرشناسه	: برنل، پیتز ج، ۱۹۴۷ - م.
عنوان و پدیدآور	: مسائل جهان سوم: مطالعه سیاست در جهان در حال توسعه/ مولفین پیتز برنل، ویکی رندال؛ مترجمین احمد ساعی، سعید میرترابی.
مشخصات نشر	: تهران: قومس، ۱۳۸۷.
مشخصات ظاهری	: ک ۳۵۸ ص.: جدول، نمودار
شابک	: ۹۷۸-۹۶۴-۸۸۱۱-۲۵-۴
وضعیت فهرست نویسی	: فیپا
یادداشت	: عنوان اصلی: Politics in the developing world, 2005
یادداشت	: واژه نامه
یادداشت	: کتابنامه
یادداشت	: نمایه
موضوع	: کشورهای در حال رشد - - سیاست و حکومت
شناسه افزوده	: رندال، ویکی، ۱۹۴۵ - م.
شناسه افزوده	: Randall, Vicky
شناسه افزوده	: ساعی، احمد، ۱۳۱۷ - مترجم
شناسه افزوده	: میرترابی، سعید، ۱۳۵۱ - مترجم
رده بندی کنگره	: ۱۶۴۰۵ / ج۴ / ۶۶۰ JF
رده بندی دیویی	: ۳۲۰ / ۱۱ / ۱۱۰
شماره کتابشناسی ملی	: ۵۱۸۶۴۷

- نام کتاب : مسائل جهان سوم
- مؤلفین : پیتز برنل، ویکی رندال
- مترجمین : دکتر احمد ساعی، دکتر سعید میرترابی
- ویرایش و آماده سازی : مهدی عباسی
- حروف نگار : رضا علی یاری
- نوبت چاپ : هفتم
- سال چاپ : ۱۴۰۱
- شمارگان : ۵۰۰ جلد
- قیمت : ۹۰۰۰۰ تومان
- چاپ و صحافی : سعید دانش
- شابک : ۹۷۸-۹۶۴-۸۸۱۱-۲۵-۴
- ناشر : نشر قومس - تهران، خیابان انقلاب، خیابان دانشگاه، پائین تر از چهارراه لبافی نژاد، کوچه بهار، شماره ۱۱ صندوق پستی ۱۳۹۱-۱۳۱۴۵

تلفن و نمابر: ۶۶۴۷۰۱۶۲ - ۶۶۴۷۰۱۵۳ - ۶۶۴۹۱۰۰۰

www.ghoomes.com

کلیه حقوق چاپ و نشر (افست و الکترونیکی) تکثیر، نسخه برداری برای نشر قومس محفوظ است.
(استفاده از مطالب کتاب فقط با ذکر مأخذ بلامانع است)

۵	سخن مترجمان
۱	پیش در آمد
۳	از جهان سوم به جهان در حال توسعه
۵	سیاست به عنوان متغیری مستقل یا وابسته؟
۷	روندهای جهانی
۹	سازمان‌دهی کتاب

بخش اول: رویکردها و شرایط جهانی

۱۵	فصل اول: رویکردهای تحلیلی در مطالعه سیاست در جهان در حال توسعه
۱۵	چکیده
۱۶	پیش در آمد
۱۶	سیاست و جهان در حال توسعه
۱۷	رویکردهای مسلط
۱۸	سیاست‌نوسازی
۱۹	نظریه توسعه سیاسی
۲۲	تجدید نظرطلبی‌نوسازی
۲۲	سیاست‌برپایی نظم
۲۴	رویکردهای الهام گرفته از مارکسیسم
۲۶	پرداختن دوباره نئومارکسیسم به سیاست
۲۷	نظریه جهانی شدن
۳۲	رویکردهای رایج
۳۲	آیا رویکردهای نظری دچار آشفتگی شده‌اند؟
۳۳	موضوعات و برنامه‌ها
۳۵	نتیجه‌گیری: آیا به یک رویکرد تحلیلی متمایز نیازمندیم؟
۳۷	پرسش‌ها
۳۸	منابع راهنمای فصل
۳۹	فصل دوم: جهان در حال توسعه در اقتصاد جهانی
۳۹	چکیده
۴۰	پیش در آمد: پیدایش یک اقتصاد جهانی
۴۲	مسأله تجارت آزاد
۴۳	پیشینان برنامه کار نئولیبرال
۴۴	خط مشی‌ها
۴۷	تنگناهای بهره‌گیری از مزیت نسبی در کشورهای در حال توسعه
۴۷	میراث استعمار
۵۰	شیوه عملکرد اقتصاد جهانی

۵۰	مبادله نابرابر.....
۵۱	حمایت گرایی.....
۵۲	واکنش های جهان در حال توسعه به نظام تجاری جهانی.....
۵۲	صنعتی شدن متکی بر جایگزینی واردات.....
۵۳	منطقه گرایی.....
۵۴	توافقات کالایی.....
۵۶	نتیجه گیری.....
۵۸	پرسش ها.....
۵۸	منابع راهنمای فصل.....
۵۹	نشانی چند وب سایت برای مطالعه بیشتر.....

۶۱	فصل سوم: جهان در حال توسعه در عرصه سیاست بین المللی.....
۶۱	چکیده.....
۶۲	پیش درآمد: روابط بین المللی و جهان در حال توسعه.....
۶۳	روابط شمال - جنوب از ۱۹۴۵ تا کنون.....
۶۶	دوره پس از جنگ سرد.....
۶۸	جهان در حال توسعه در سازمان های بین المللی.....
۶۸	سازمان ملل متحد.....
۷۰	صندوق بین المللی پول، بانک جهانی و سازمان تجارت جهانی.....
۷۰	صندوق بین المللی پول.....
۷۲	بانک جهانی.....
۷۳	سازمان تجارت جهانی.....
۷۴	بحران بدهی ها.....
۷۸	نتیجه گیری.....
۷۹	پرسش ها.....
۷۹	منابع راهنمای فصل.....
۸۰	نشانی چند وب سایت برای مطالعه بیشتر.....
۸۰	یادداشت ها.....

بخش دوم: جامعه و دولت

۸۳	فصل چهارم: نابرابری.....
۸۳	چکیده.....
۸۴	پیش درآمد.....
۸۵	ترسیم حوزه های مفهومی.....
۸۶	برابری هستی شناختی و برابری مبتنی بر نتایج.....
۸۷	گونه های مختلف نابرابری: نابرابری طبقاتی و نابرابری در منزلت اجتماعی و قدرت.....
۹۰	پیامدهای سیاسی نابرابری.....
۹۱	راهبردهای برابری و نظریه های برابری.....
۹۳	سیاست نابرابری در کشورهای در حال توسعه.....

۹۸	تردید درباره نابرابری
۱۰۰	برابری و ناهمگونی نوع انسان
۱۰۳	نتیجه گیری
۱۰۴	پرسش ها
۱۰۵	منابع راهنمای فصل
۱۰۵	نشانی چند وب سایت برای مطالعه بیشتر
۱۰۷	فصل پنجم: سیاست قومی و ملی گرایی
۱۰۷	چکیده
۱۰۸	پیش درآمد
۱۰۸	ساخته شدن و سیاسی شدن هویت های قومی
۱۱۳	گونه های ملی گرایی در جهان در حال توسعه
۱۱۶	سیاست قومی در جوامع قومی و جوامع چندپاره شده (ریخت شناسی قومی - سیاسی)
۱۱۸	اقدام دسته جمعی و تعامل
۱۲۱	ریخت شناسی قومی - سیاسی و انواع تعامل قومی - سیاسی
۱۲۱	مزایا و محرومیت های گروهی و انواع تعامل قومی - سیاسی
۱۲۲	سازمان ها، قواعد نهادین و انواع تعامل قومی - سیاسی
۱۲۴	بسیج قومی، واکنش دولت و انواع تعامل قومی - سیاسی
۱۲۵	اعمال نفوذهای بین المللی و تعامل قومی - سیاسی
۱۲۶	دولت و ملت سازی در جهان در حال توسعه
۱۲۸	نتیجه گیری
۱۲۹	پرسش ها
۱۲۹	منابع راهنمای فصل
۱۳۰	نشانی چند وب سایت برای مطالعه بیشتر
۱۳۱	فصل ششم: جامعه مدنی
۱۳۱	چکیده
۱۳۳	پیش درآمد: تعریف جامعه مدنی
۱۳۳	مشکلات نظری
۱۳۶	سیاست و مصلحت
۱۳۸	جامعه مدنی سنتی و مدرن
۱۳۹	جامعه مدنی سنتی
۱۴۰	جامعه مدنی سنتی و دولت در جهان کنونی
۱۴۲	دولت مدرن و جامعه مدنی به عنوان پدیده ای تخصصی
۱۴۳	جامعه کنونی: پندارها و واقعیت ها
۱۴۶	جامعه مدنی و دولت در جهان در حال توسعه
۱۴۹	جامعه مدنی و دموکراتیک شدن
۱۵۲	نتیجه گیری
۱۵۴	پرسش ها
۱۵۴	منابع راهنمای فصل
۱۵۴	نشانی چند وب سایت برای مطالعه بیشتر

بخش سوم: دولت و جامعه

۱۵۹	فصل هفتم: نظریه پردازی درباره دولت
۱۵۹	چکیده
۱۶۰	نهادهای سیاست و دولت
۱۶۰	نهادهای سیاسی و دولت مدرن
۱۶۱	دولت مدرن
۱۶۲	تعریف دولت مدرن
۱۶۴	دولت مدرن: ضرورتها، عملکردها و چالشها
۱۶۷	دولت در جهان در حال توسعه: خاستگاه و اشکال آن
۱۶۸	دولت مدرن در جهان در حال توسعه؛ خاستگاه
۱۶۹	دولت‌های مستعمراتی، مرزهای تحمیلی و الگوهای سازمانی حکومت کردن
۱۷۰	پیگیری اهداف استخراجی به جای اهداف توسعه‌گرا
۱۷۰	طراحی از بیرون و تحمیل نهادهای حکومت
۱۷۱	شدت عمل و تضادهای نهادهای استعماری
۱۷۳	روابط حامی - پیرو و سیاست دولت‌های جدید
۱۷۴	دولت در جهان در حال توسعه: ویژگی‌ها و خصوصیات آن
۱۷۴	ویژگی‌های دولت در جهان در حال توسعه
۱۷۴	نهادهای عمومی
۱۷۵	حاکمیت، برتری و انحصار در کاربرد خشونت
۱۷۷	دستگاه‌های اداری بی طرف
۱۷۸	دولت در جهان در حال توسعه: رویارویی با چالش‌ها
۱۸۰	نتیجه‌گیری
۱۸۱	پرسش‌ها
۱۸۱	منابع راهنمای فصل
۱۸۱	نشانی چند وب سایت برای مطالعه بیشتر

۱۸۳	فصل هشتم: دولت سازی
۱۸۳	چکیده
۱۸۴	پیش درآمد: گونه‌های مختلف دولت سازی
۱۸۴	برپایی سامان سیاسی
۱۸۵	توانایی توسعه‌گرایی
۱۸۵	کارآیی نهادها
۱۸۶	توانایی سیاست‌گذاری
۱۸۶	ناکامی‌ها در دولت سازی
۱۸۹	برپایی نظم و سامان سیاسی
۱۹۲	ایجاد یک دولت توسعه‌گرا
۱۹۲	ویژگی‌های سیاسی دولت‌های توسعه‌گرا
۱۹۳	روابط دولت و جامعه
۱۹۴	یک دولت توسعه‌گرای دموکراتیک؟

سخن مترجمان

«برای موفقیت توسعه، سیاست به همان اندازه اقتصاد اهمیت دارد.»

«تجربه کشورهای توسعه یافته نشان می‌دهد که همواره دولت‌های

موفق و اقتصادهای موفق، دوشادوش یکدیگر حرکت کرده‌اند.»

دو جمله برگزیده بالا، تا اندازه‌ای رویکرد نویسندگان کتاب حاضر را به مخاطب نشان می‌دهند؛

رویکردی که اندیشمندان برجسته‌ای همچون پیتز ایوانز و آدریان لفت‌ویچ و سازمان‌هایی همچون برنامه توسعه سازمان ملل متحد و حتی بانک جهانی، امروز از نمایندگان آن به شمار می‌روند. این رویکرد، نمایانگر چرخشی است که از حدود یک دهه پیش، در مطالعات توسعه و مسائل کشورهای جهان سوم پدید آمده و در آن بر اهمیت نقش دولت در نظارت و هدایت روند توسعه، دوباره تأکید می‌شود. چالش و پیامدهای ناگوار ناشی از رویکردهای نئولیبرالی به مسائل توسعه و همچنین، کارنامه موفق توسعه با هدایت دولت در شرق آسیا، از علل عمده این چرخش نظری به حساب می‌آیند.

این کتاب درسی منتشر شده توسط دانشگاه آکسفورد، با موشکافی، جنبه‌های مختلف نقش دولت سیاست در تأثیرگذاری بر روند توسعه در جنوب را بررسی کرده و از این نظر جایگاهی ممتاز در ادبیات مرتبط با مسائل جهان سوم دارد. این رویکرد، منطق رایج در مکاتب مختلف توسعه (شامل نوسازی، وابستگی و نظام جهانی) را به چالش می‌کشد. در این منطق، سیاست، عموماً متغیری وابسته پنداشته شده که از دیگر متغیرهای اجتماعی تأثیر می‌پذیرد؛ در حالیکه رویکرد برگزیده کتاب، سیاست را در جایگاهی شبه مستقل در نظر می‌گیرد که از متغیرهای اجتماعی تأثیر می‌پذیرد و به ویژه بر این متغیرها تأثیر می‌گذارد و به آنها شکل می‌دهد. مسائل توسعه و نقش دولت در پیشبرد آن در چنین بستری تحلیل شده است. شیوه تقسیم‌بندی مطالب کتاب نیز همین رویکرد را بازتاب داده است. بدین ترتیب، بخش دوم کتاب به متغیرهای اجتماعی تأثیرگذار بر سیاست و دولت در جهان در حال توسعه پرداخته و بخش سوم، آثار بازیگران عرصه سیاست را بر محیط اجتماعی آن بررسی کرده است. بخش‌های نخست و چهارم کتاب نیز به ترتیب به رویکردهای تحلیلی و شرایط جهانی و مسائل عملی مرتبط با کشورهای در حال توسعه پرداخته‌اند.

این کتاب در مطالعه سیاست در جهان در حال توسعه، رویکردی نهادگرا دارد. نهادگرایی، رویکردی کلی برای مطالعه نهادهای سیاسی، ایده‌ها و فرضیه‌های مطرح درباره ویژگی‌های نهادها و کارگزاران سیاسی و همچنین عمل سیاسی و تغییر سیاسی است. بخش‌های مختلف این رویکرد در فصل‌های جداگانه کتاب به کار گرفته شده است. نهادگراها بر سرشت بومی و ساختار اجتماعی نهادهای سیاسی تأکید می‌ورزند و بر این پایه در مطالعه سیاست در کشورهای مختلف، از ارائه الگوهای نظری کلان می‌پرهیزند. به همین علت است که در موضوع‌های مختلفی همچون مسائل قومی، جامعه مدنی، نقش دولت در روند توسعه، گذار به دموکراسی و... بخش درخور توجهی از مطالب کتاب، الگوهای نظری کلان را به چالش کشیده و به جای طرح چارچوب‌های کلی و کلیشه‌ای، بیشتر پیچیدگی دنیای واقعی را نشان داده‌اند. این شیوه بحث، چشم‌انداز تازه‌ای را در مطالعه

سرشت واقعی تر سیاست، به ویژه لایه‌های زیرین و پنهان‌تری که در ورای اشکال سازمانی و رسمی موجود قرار دارند، پیش روی ما می‌گشاید. پیچیدگی روندهای شکل‌گیری دولت مدرن در جهان در حال توسعه، استمرار سرشت پاتریمونیالی و نوپاتریمونیالی دولت و دستگاه اداری آن، پیچیدگی‌های روابط میان دولت و نیروهای اجتماعی، استمرار الگوها و نهادهای هوادارسازی، نوجه‌پروری (گماری) و روابط حامی - پیرو در لایه‌های زیرین سازمان‌های رسمی سیاسی و دیوان سالاری، مشکلات دیربای مرتبط با حاکمیت قانون، حقوق مالکیت، روابط میان اقوام مختلف و... بر همین پایه توضیح داده شده‌اند. یکی از مبانی نظری عمده نهادگرایی این است که نهادها، به اوضاع اجتماعی نظم بخشیده و آن را قابل پیش‌بینی می‌کنند. نهادها بر شکل‌گیری منطق عمل مناسب تأثیر می‌گذارند و از این راه، شیوه‌های رایج عملکرد بازیگران سیاسی، توانمندی‌ها و تنگناهای پیش روی آن‌ها را تعیین می‌کنند. نهادها، حامل هویت‌ها و نقش‌ها هستند و بر این پایه، ویژگی‌ها، تاریخ و بینش‌های مطرح در یک واحد سیاسی را می‌سازند. نهادها قادرند افراد را با وجود موارد اختلاف فراوان در درون یک واحد سیاسی به هم پیوند بزنند. نهادها به سادگی تغییر نمی‌کنند و بر همین پایه است که عناصر «ناکارآمدی تاریخی» جوامع را می‌توان توضیح داد. این شیوه بحث، هم در رویکردهای آسیب‌شناسانه و هم در توضیح علل موفقیت برخی از کشورهای جهان سوم در روند توسعه در این کتاب به کار گرفته شده است. یکی دیگر از مبانی نظری عمده در نهادگرایی، قابلیت تبدیل ساختارها به عمل سیاسی و بررسی نقش عمل سیاسی در استمرار بخشیدن و تغییر دادن نهادهاست. بر این پایه چنین تصور می‌شود که روندهای تبدیل و انتقال، در چارچوب‌هایی روال‌مند و قابل درک صورت می‌پذیرند. این روندها، اشکال تکرار شونده عمل و الگوهای سازمان‌دهی را پدید می‌آورند. یکی از چالش‌های پیش روی نهادگرایی این است که این روندها چگونه ثابت می‌یابند یا بی‌ثبات می‌شوند و چه عواملی می‌توانند به استمرار و یا ایجاد وقفه در روندهای جاری منجر شوند.

در تألیف این کتاب درسی، شماری از برجسته‌ترین صاحب‌نظران مسائل جهان در حال توسعه شرکت داشته‌اند و همین امر بر تنوع دیدگاه‌ها و غنای محتوای کتاب افزوده است. به نظر می‌رسد گردآورندگان کتاب نیز با آرایش بجا و درست مطالب، از پراکندگی بحث جلوگیری و سیر منطقی آن را حفظ کرده‌اند. یکی دیگر از ویژگی‌های برجسته این کتاب این است که نویسندگان آن در طرح مسائل و مشکلات جهان در حال توسعه، عمدتاً جانب انصاف را رعایت کرده و در بسیاری از موارد، به گرفتاری‌ها و تنگناهایی که از جانب غرب به طور مستقیم (همچون استعمار یا مداخله نظامی) و یا غیرمستقیم (همچون نظام تجارت جهانی) برای جهان در حال توسعه پدید آمده، آشکارا پرداخته‌اند.

از دیگر ویژگی‌های برجسته این کتاب درسی، همراه کردن مباحث نظری با نمونه‌ها و مثال‌های عملی فراوان هم در لابلای متن و هم در پایان کار (بخش ویژه مطالعات موردی) است. بدین ترتیب، نویسندگان کتاب تلاش کرده‌اند با رجوع پر شمار به نمونه‌های عملی، هم پیچیدگی موضوعات مورد بحث را بیشتر و بهتر نشان دهند و هم آزموده‌های بسیار متنوع و حتی تضادگونه کشورهای در حال توسعه را در مسیر ناهموار توسعه یادآوری کنند. بحث اخیر به ویژه در فصل پنجم کتاب به خوبی نشان داده شده است. چکیده‌وار می‌توان گفت که این کتاب روایتی است مشروح و مستند از پیچیدگی‌های

عالم سیاست و شیوه پیوند آن با مسائل و مشکلات توسعه در کشورهای جهان سوم با تکیه بر رویکردی نو. از این رو، کتاب برای مطالعه درس «مسائل سیاسی اقتصادی جهان سوم» به ویژه در رشته‌های علوم سیاسی و روابط بین الملل مفید است.

لازم به یادآوری است که یکی از دغدغه‌های عمده مترجمان کتاب، چگونگی گزینش بخش‌های مهمتر و مناسب تر کتاب برای ترجمه به منظور استفاده مخاطب ایرانی بوده است. متن اصلی در قطع خشتی و به صورت دوستونی به چاپ رسیده و بیش از ۴۰۰ صفحه است. برگردان تمام کتاب به فارسی، متنی حجیم را ایجاد می‌کند که از چارچوب معمول برای کتاب درسی در کشور بسیار فراتر می‌رود. به همین علت تصمیم گرفته شد مطالبی که بیش از همه با مسائل توسعه در کشور ارتباط دارند، برای برگردان به فارسی گزینش شوند. در همین راستا، فرضاً فصل مرتبط با فروپاشی دولت و یا اکثر بحث‌های بخش پنجم که به مطالعه موردی درباره دوازده کشور پرداخته، به فارسی برگردانده نشد و تنها دو مطالعه موردی (درباره هند و کره جنوبی) از این میان برگزیده شد. همچنین برای رعایت اختصار بحث، شماری از نمونه‌های مطالعاتی در داخل فصل‌های مختلف، در متن ترجمه شده نیامده است. فرضاً مثال مرتبط با دشواری‌ها و ویژگی‌های تجارت قهوه در سطح جهان ترجمه نشده، اما بحث مرتبط با ویژگی‌های تجارت نفت به عنوان یکی از کالاهای عمده صادراتی کشورهای در حال توسعه و از جمله ایران، در متن موجود آمده است. با این همه کتاب حاضر، بخش عمده مطالب متن اصلی را در بر می‌گیرد.

متن این کتاب و آمارها و داده‌های آن درباره موضوع‌های مختلف، به طور کلی بروز است. با این حال در متن ترجمه شده تلاش شده در صورت امکان، تازه‌ترین داده‌ها و آمارها، درباره جنبه‌های مختلف زندگی اجتماعی در کشورهای در حال توسعه و جایگاه بین‌المللی آن‌ها، به شیوه‌ای متمایز به متن اصلی افزوده شود. همچنین اکثر مفاهیم به کار رفته در متن، در بخش پایانی آن با عنوان فهرست واژگان تعریف شده‌اند. با این حال در برخی صفحات، مترجمان توضیحات بیشتری برای روشن‌تر شدن بحث در پانویس ذکر کرده‌اند. در برخی از این توضیحات، اطلاعات و داده‌هایی از کشورمان در ارتباط با موضوع مورد بحث در متن در پانویس ذکر شده تا خواننده ایرانی از این راه ارتباط بهتری با موضوع برقرار کند. برابر با سنت رایج، معادل لاتین برخی واژه‌ها و یا اسامی افراد و مکان‌ها، در پانویس صفحات ذکر شده است. همچنین در هنگام ترجمه کتاب، هر دو متن انگلیسی و آلمانی کتاب، مورد استفاده قرار گرفته است. بدیهی است که داورى درباره میزان توفیق این متن در کمک به درک و فهم بهتر مسائل کشورهای در حال توسعه بر عهده خوانندگان است.

در پایان لازم است از جناب آقای دکتر الهی، مدیرمسئول محترم نشر قومس به سبب حسن نظر و مساعدت همیشگی در انتشار کتاب و آقایان احمد خدابخش مقدم و مهدی عباسی برای همکاری صمیمانه در مراحل مختلف اجرا، آماده سازی و چاپ کتاب، سپاسگزارى کنیم.